Raport na temat zwalczania handlu ludźmi: Polska 2020r.

Polska (grupa 2)

Polskie władze nie w pełni realizują minimalne standardy eliminacji handlu ludźmi, podejmowano jednak zdecydowane działania, by stan ten poprawić. Działania, w porównaniu z rokiem poprzednim, zostały zintensyfikowane, z tego też względu Polska pozostaje w grupie 2. Zidentyfikowano większą liczbę ofiar, sądy pierwszej instancji skazały więcej handlarzy ludźmi, więcej sprawców skazano na karę więzienia bez zawieszenia. Zapewniono również szeroko zakrojone szkolenia odpowiednim instytucjom oraz kontynuowano ogólnopolskie i lokalne kampanie edukacyjne na temat problemu. W kilku ważnych obszarach minimalne standardy nie były jednak spełniane. Prokuratorzy w dalszym ciągu kwalifikowali przestępstwa związane z handlem ludźmi jako mniej poważne przestępstwa, a sądy apelacyjne wydały mniejszą liczbę wyroków prawomocnych wobec sprawców. Środki finansowe przeznaczane na pomoc ofiarom handlu ludźmi pozostawały na tym samym poziomie od pięciu lat, co utrudniało świadczenie pomocy. Wysiłki podejmowane w celu identyfikacji i ochrony dzieci będących ofiarami handlu były wciąż niewystarczające. Brakowało scentralizowanego systemu weryfikacji i konsolidacji statystyk.

NAJWAŻNIEJSZE ZALECENIA:

Determinacja w prowadzeniu dochodzeń i ściganiu sprawców przestępstw handlu ludźmi, w szczególności do pracy przymusowej oraz zaostrzenie orzekanych kar pozbawienia wolności. • Intensyfikacja szkoleń dla prokuratorów i sędziów na temat znaczenia ścigania przestępców w oparciu o przepisy dotyczące handlu ludźmi, powagi przestępstwa oraz wrażliwości, której wymaga postępowanie z ofiarą w procesie sądowym. • Zwiększenie nakładów na kompleksową pomoc dla ofiar, w tym tworzenie wyspecjalizowanych schronisk dla małoletnich i mężczyzn będących ofiarami handlu ludźmi. • Usprawnienie centralnej koordynacji działań i gromadzenia danych pomocnych w zwalczaniu handlu ludźmi. • Przyjęcie procedur lub utworzenie wyspecjalizowanych jednostek, dzięki którym sprawy handlu ludźmi będą prowadzone przez odpowiednio przeszkolonych prokuratorów. • Prowadzenie przesłuchań małoletnich ofiar handlu ludźmi przez odpowiednio przygotowanych specjalistów, w sposób przyjazny dziecku. • Wzmocnienie wysiłków na rzecz proaktywnej identyfikacji ofiar, szczególnie wśród dzieci bez

opieki dorosłych, migrantów i dzieci wykorzystywanych w usługach seksualnych. • Opracowanie i szeroka dystrybucja materiałów informacyjnych dla zagranicznych pracowników o ich prawach, obowiązkach i organizacjach świadczących pomoc ofiarom. • Wzmocnienie umiejętności inspektorów pracy w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej i kierowania ich do instytucji udzielających pomocy.

ŚCIGANIE

Działania organów ścigania były kontynuowane. Polski kodeks karny w art. 189a kryminalizuje handel ludźmi w celach seksualnych i w celu pracy przymusowej oraz określa karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 do 15 lat. Wskazane wyżej wymiary kar są dostatecznie surowe i, w przypadku handlu ludźmi do celów wykorzystania seksualnego, współmierne z karami przewidzianymi za inne poważne przestępstwa, takie jak gwałt. Art. 189a zastąpił art. 253 dawnego kodeksu karnego. Prokuratorzy działali w oparciu o ten artykuł w sprawach, które rozpoczęły się w czasie, gdy on obowiązywał. Artykuł 253 dawnego kodeksu karnego również przewidywał kary pozbawienia wolności od 3 do 15 lat. Ponadto, artykuł 203 zakazuje doprowadzania osób dorosłych do uprawiania prostytucji przemocą, podstępem lub groźbą, a artykuł 204 ust. 3 zakazuje doprowadzania do prostytucji dzieci; oba artykuły przewidują karę pozbawienia wolości od roku do 10 lat. Administracja państwowa nie posiada scentralizowanego systemu weryfikacji i konsolidacji statystyk, dane dotyczące handlu ludźmi do pracy przymusowej lub świadczenia usług seksualnych nie są wyodrębniane. Organy ścigania wszczęły dochodzenie w 22 sprawach z art. 189a (w 33 sprawach w 2018 r.); 9 spraw dotyczyło handlu ludźmi w celach wykorzystania seksualnego, 5 dotyczyło pracy przymusowej, 8 związanych było z różnymi formami wykorzystania. Prokuratura wszczęła 67 dochodzeń w sprawach przekazanych przez policję i straż graniczną (79 w 2018 r.), 46 osób oskarżono z art. 189a (47 w 2018 r.); 26 oskarżeń dotyczyło handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego, 8 - pracy przymusowej, 12 dotyczyło różnych form wykorzystania ofiar. Prowadzono dochodzenie w 25 sprawach i oskarżono 27 sprawców z art. 203 lub art. 204 ust. 3. Sądy pierwszej instancji wydały łącznie 31 wyroków skazujących z art. 189a (17 w 2018 r.) i 20 z art. 203 (16 w 2018 r.). Nie gromadzono informacji na temat liczby wyroków pierwszej instancji z art. 204 ust. 3. W 2018 r., ostatnim roku dla którego dostępne były dane dotyczące wyroków prawomocnych, sędziowie wydali łącznie 10 wyroków skazujących z art. 189a i art. 253 (24 w

2017r.), 7 wyroków skazujących z art. 204 ust. 3 (7 w 2017r) oraz 18 wyroków skazujących z art. 203 (11 w 2017 r.). Cztery spośród tych wyroków dotyczyły pracy przymusowej (nie było takich wyroków w 2017 r). Sędziowie skazali 32 handlarzy ludźmi na kary pozbawienia wolności od roku do 5 lub 8 lat, trzech sprawców otrzymało nakaz robót społecznych; wyroki w zawieszeniu wydano w 11 sprawach (15 w 2017 r.).

W Komendzie Głównej Policji funkcjonuje Wydział do Walki z Handlem Ludźmi, w ramach którego działa 11 funkcjonariuszy. Dodatkowo działa 17 zespołów regionalnych – w każdym z nich od 3 do 8 policjantów prowadzi dochodzenia dotyczące handlu ludźmi, pornografii dziecięcej i seksualnego wykorzystywania dzieci. W Centralnym Biurze Śledczym Policji i w każdym z 17 zespołów regionalnych działa koordynator do walki z handlem ludźmi. W Straży Granicznej działa wyspecjalizowany zespół centralny oraz 10 regionalnych koordynatorów ds. zwalczania przestępstwa handlu ludźmi. Przedstawiciele organizacji społecznych informowali o dobrej współpracy z Policją i Strażą Graniczną. Prokuratura Krajowa w 2018 r. wprowadziła formalny mechanizm służący lepszej kwalifikacji przestępstw jako przestępstw handlu ludźmi, pozwalający organom ścigania kierować do ponownego rozpatrzenia umorzone postępowania i decyzje o odmowie wszczęcia postępowania o handel ludźmi. Policja skierowała do Prokuratury Krajowej 7 spraw (8 w 2018 r.); w sześciu przypadkach, zgodnie z opinią policji, Prokuratura uznała, że przedmiotowe sprawy mogły dotyczyć handlu ludźmi (8 w 2018 r.). Władze nie informowały o liczbie ponownie wszczętych dochodzeń (3 w 2018 r.) i zmianie kwalifikacji czynu na handel ludźmi (5 w 2018 r.). Eksperci wskazywali, że prokuratorzy okręgowi w dalszym ciągu kwalifikowali przestępstwo handlu ludźmi jako mniej poważne przestępstwo, na przykład stręczycielstwo czy zmuszanie do prostytucji, a Prokuratura Krajowa nie była w stanie przeanalizować każdej decyzji ze względu na dużą liczbę spraw. Pomimo pomocy świadczonej przez organizacje pozarządowe około 576 ofiarom pracy przymusowej w ciągu ostatnich pięciu lat, przypadki dochodzeń dotyczących pracy przymusowej są bardzo nieliczne. Dzieje się tak z kilku powodów: organy ścigania mają trudności w identyfikowaniu przestępstw tego rodzaju; wiele przestępstw ma miejsce poza granicami kraju; polski kodeks karny nie podaje jasnej definicji pracy przymusowej; prokuratorom i sędziom niejednokrotnie brakuje doświadczenia w sprawach związanych z handlem ludźmi. Obserwatorzy informowali, że prokuratorzy i sędziowie nie byli zaznajomieni z technikami ochrony ofiar w procesie sądowym, nie byli świadomi efektów traumy u ofiary

oraz nie rozumieli dotkliwości i złożoności przestępstw tego typu. Kontynuowano szkolenia dla pracowników Policji, Straży Granicznej, prokuratorów, sędziów, urzędników konsularnych i inspektorów pracy dotyczące różnych aspektów walki z handlem ludźmi, w tym standardowych procedur operacyjnych, przesłuchiwania ofiar, wspólnych dochodzeń oraz innych zagadnień na poziomie podstawowym i zaawansowanym. Władze nie zgłosiły dochodzeń ani przypadków ścigania lub skazania urzędników państwowych podejrzanych o współudział w przestępstwach związanych z handlem ludźmi. Władze współpracowały przy dochodzeniach prowadzonych w Wielkiej Brytanii i dokonały ekstradycji dwóch obywateli Szwecji i dwóch obywateli Niemiec w związku z oskarżeniami o handel ludźmi.

OCHRONA

W 2019 r. władze zapewniły większe środki ochrony. Zidentyfikowano 221 potencjalnych ofiar handlu ludźmi (162 w 2018 r.), skierowano 104 ofiary do ośrodków pomocy (47 w 2018 r.); władze informowały, że wszystkim ofiarom zaoferowano pomoc, jednak niektórzy poszkodowani pomocy nie przyjęli. Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi (KCIK) udzieliło pomocy 226 prawdopodobnym ofiarom (168 w 2018 r.); z których 154 osoby były ofiarami pracy przymusowej, 39 ofiarami wykorzystania seksualnego, 3 ofiarami niewolnictwa domowego, 2 ofiarami poniżającego traktowania, 2 zmuszono do działalności przestępczej, a 26 osób było ofiarami wykorzystania innego rodzaju. Wśród poszkodowanych było 136 mężczyzn i 90 kobiet, 168 obywateli innych krajów oraz 7 dzieci (3 w 2018 r.). Istniały procedury identyfikacji, wspierania i kierowania ofiar handlu ludźmi do ośrodków pomocy. Określono ogólne oraz specyficzne wskaźniki pomocne w identyfikacji małoletnich ofiar handlu ludźmi. Policja i prokuratura przyznawała, że władzom brakuje doświadczenia w identyfikowaniu ofiar pracy przymusowej i małoletnich ofiar handlu ludźmi, zwłaszcza wśród dzieci bez opieki. Inspektorzy pracy nie zidentyfikowali żadnych ofiar w 2019 r. i 2018 r. i przyznali, że mieli trudności w ustaleniu, czy dane wykroczenie stanowiło naruszenie praw pracowniczych, czy miało znamiona pracy przymusowej. Organy ścigania dysponowały listami wskaźników służącymi do identyfikacji ofiar, które zawierały pytania dotyczące swobody poruszania się, nie uwzględniały jednak przymusu psychicznego ani subtelnych form nacisku.

KCIK oferowało dorosłym i małoletnim ofiarom opiekę medyczną i psychologiczną, schronienie, doradztwo prawne, wsparcie socjalne, pomoc w

reintegracji społecznej oraz, w przypadku małoletnich, skierowanie do domu dziecka lub opieki zastępczej. KCIK prowadziło dwa schroniska dla dorosłych kobiet, małe schronisko, w którym mogło znaleźć schronienie trzech dorosłych mężczyzn oraz wynajmowało mieszkania dla ofiar, które wolały nie korzystać ze schronisk. W schroniskach i mieszkaniach zapewniono miejsce 58 ofiarom (38 w 2018 r.). Pokrzywdzeni mogli korzystać również z pomocy ogólnej (socjalnej, medycznej, psychologicznej, prawnej) w 170 ośrodkach interwencji kryzysowej prowadzonych i finansowanych przez samorządy, z których 20 zatrudniało personel przeszkolony w zakresie pomocy ofiarom handlu ludźmi. KCIK zapewniło schronienie 54 ofiarom w ośrodkach interwencji kryzysowej i innych miejscach (48 ofiarom w 2018r). Zarówno w 2019 r. jak i 2018 r. władze przeznaczyły 1,1 miliona złotych dla dwóch organizacji pozarządowych prowadzących KCIK, z czego 105 000 złotych rocznie stanowiły koszty obsługi telefonu zaufania. Władze przeznaczyły również 80 000 złotych na szkolenie pracowników pomocy społecznej w zakresie pomocy ofiarom i świadkom handlu ludźmi (84 000 złotych w 2018 r.). Od pięciu lat wysokość środków finansowych przeznaczonych na pomoc ofiarom nie uległa zmianie. Ostatni raz kwota ta została zwiększona o 10% w 2015 r. Eksperci podkreślają, że ograniczone fundusze utrudniają świadczenie pomocy ofiarom, zwłaszcza poza Warszawą i Katowicami. Przykładem niech będzie liczba schronisk dla mężczyzn niewystarczająca w stosunku do rosnącej liczby mężczyzn będących ofiarami pracy przymusowej. Niewystarczające środki, zdaniem ekspertów, przeznaczono również na specjalistyczną pomoc dla małoletnich ofiar, które lokowano w rodzinach zastępczych i domach dziecka nieprzygotowanych do pomocy małoletnim ofiarom handlu ludźmi. Organizacje pozarządowe i eksperci akademiccy zgłaszali brak przejrzystego systemu pomocy, uwzględniającego potrzeby małoletnich bez opieki. Wszyscy cudzoziemcy będący ofiarami i pochodzący z krajów spoza Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) formalnie zidentyfikowani przez organy ścigania mieli prawo do świadczeń socjalnych, w tym pomocy ośrodków interwencji kryzysowej, schronienia, posiłków, niezbędnej odzieży i pomocy finansowej. Dwadzieścia ofiar pochodzących spoza EOG otrzymało pomoc (24 w 2018r.). Ofiary z EOG miały dostęp do pełnego zakresu świadczeń socjalnych oferowanych obywatelom Polski, jeżeli były w stanie udowodnić posiadanie miejsca stałego pobytu. Organizacje pozarządowe informowały jednak o przypadkach ofiar z Rumunii i Bułgarii, które miały problemy z wykazaniem miejsca stałego pobytu. Nie monitorowano, czy obywatele z EOG otrzymują pomoc socjalną.

Przedstawiciele rządu i organizacji pozarządowych nie zgłaszali przypadków karania ofiar handlu ludźmi za czyny niezgodne z prawem, do których ofiary te zostały zmuszone przez handlarzy. Podczas zatrzymania czy aresztowania, sprawdzano osoby należące do grup ryzyka, w tym osoby świadczące usługi seksualne i migrantów. Cudzoziemcy będący ofiarami handlu mieli prawo do trzymiesięcznego „czasu do namysłu", podczas którego mogli legalnie przebywać w Polsce i zdecydować, czy będą współpracować w ramach postępowania karnego. Z trzymiesięcznego okresu refleksji skorzystało 120 ofiar (5 w 2018 r.). Cudzoziemcy będący ofiarami handlu mogli otrzymać zezwolenie na pobyt do trzech lat i pozwolenie na pracę, mieli też prawo ubiegać się o pobyt stały. Władze nie dysponowały informacjami na temat liczby ofiar, którym przyznano zezwolenie na pobyt czasowy lub stały. Władze, we współpracy z organizacją międzynarodową, pomogły trzem ofiarom handlu ludźmi w powrocie do domu (dwóm w 2018 r.). Polskie prawo przewiduje możliwość składania zeznań za pośrednictwem wideo. Rejestrowanie zeznań w systemie audio-wideo jest obowiązkowe w przypadku ofiar poniżej 15 roku życia oraz ofiar przestępstw seksualnych, w tym ofiar handlu ludźmi do celów seksualnych. Władze poinformowały, że 208 ofiar zgodziło się współpracować w dochodzeniach dotyczących handlarzy. Eksperci zauważają, że pracownikom organów ścigania i prokuratorom brakuje znajomości sposobów prowadzenia rozmowy z ofiarami, które uwzględniałyby traumatyczny charakter ich doświadczeń, co utrudnia nawiązywanie kontaktu z osobami skrzywdzonymi, a tym samym uniemożliwia zebranie wiarygodnych zeznań. Organizacje pozarządowe informują, że sędziowie przesłuchujący osoby małoletnie nie przeszli szkoleń w zakresie prowadzenia przesłuchań w sposób przyjazny dzieciom, wspierający ofiary, uwrażliwiających na sytuację ofiar po traumatycznych doświadczeniach, czego konsekwencją było ponowne traumatyzowanie poszkodowanych. Prokuratorzy rzadko żądali odszkodowań dla ofiar w postępowaniu karnym, jednak sędziowie w ośmiu sprawach nakazali sprawcom wypłatę odszkodowania. Ofiary mogły ubiegać się o odszkodowanie również w postępowaniu cywilnym.

ZAPOBIEGANIE

Władze utrzymały działania prewencyjne. W 2018 r. zlikwidowano międzyresortowy zespół ds. zwalczania handlu ludźmi, który spotykał się na szczeblu wiceministra dwa razy w roku i podlegał premierowi, ograniczając tym samym międzyresortową koordynację i wskazywanie priorytetów w walce z

handlem ludźmi. W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji utrzymano ciało doradcze, złożone z przedstawicieli różnych resortów i organizacji społeczeństwa obywatelskiego, którego zadaniem była ocena realizacji projektów walki z handlem ludźmi, monitorowanie realizacji krajowego planu działania i opracowywanie raportów rocznych. Organizacje pozarządowe pochwaliły decyzję o zwiększeniu liczby przedstawicieli organizacji społeczeństwa obywatelskiego i przyznania im prawa głosu, wyraziły jednak obawy, że nowy organ działa na niższym szczeblu i przypuszczalnie nie będzie w stanie nakłonić innych ministerstw do przeznaczenia zasobów na określone zadania. Władze przeznaczyły 135 000 złotych na realizację krajowego planu działań na lata 2019-2021 odpowiednio w 2019 r. i 2018 r.; przy czym 38 000 złotych pochodziło ze źródeł pozabudżetowych. MSWiA opublikowało coroczny raport i prowadziło stronę internetową prezentującą istotne dane statystyczne, publikacje i informacje na temat pomocy ofiarom. Brakuje centralnego mechanizmu weryfikacji i konsolidacji statystyk dotyczących handlu ludźmi, co utrudnia ocenę skali problemu i ogranicza skuteczność działań organów ścigania. Wojewódzkie międzyresortowe zespoły ds. zwalczania handlu ludźmi we wszystkich 16 województwach prowadziły kampanie informacyjne i prewencyjne oraz organizowały szkolenia i konferencje dotyczące handlu ludźmi dla organizacji pozarządowych i stowarzyszeń zawodowych. Obserwatorzy zauważają, że wojewódzkie zespoły do walki z handlem ludźmi działały w sposób nieskoordynowany i z różną skutecznością. Organizowano spotkania we współpracy z organizacjami pozarządowymi, których celem było podnoszenie świadomości problemu. Wydrukowano 15 000 ulotek i 10 000 plakatów skierowanych do grup ryzyka.

Finansowana przez władze organizacja pozarządowa prowadziła 24-godzinny telefon zaufania dla ofiar i świadków handlu ludźmi. Odebrano 6 899 telefonów (9 000 w 2018 r.). Nie zarejestrowano, ile telefonów dotyczyło handlu ludźmi i ile ofiar zostało zidentyfikowanych. Władze samorządowe mogły zakazać zatrudniania cudzoziemców pracodawcom skazanym wcześniej za handel ludźmi. Władze nie dysponowały informacjami, czy zakaz taki nałożono na jakikolwiek podmiot gospodarczy. Państwowa Inspekcja Pracy zidentyfikowała 39 nielegalnie działających agencji pośrednictwa pracy i usunęła je z oficjalnego rejestru agencji pośrednictwa pracy (33 w 2018 r.). Inspektorzy pracy przeprowadzili 651 inspekcji w agencjach pośrednictwa pracy (655 w 2018 r.), nie zidentyfikowali jednak żadnych przypadków handlu ludźmi ani nie wykryli agencji prezentujących

fałszywe oferty pracy. Państwowa Inspekcja Pracy kontynuowała kampanię informacyjną skierowaną do pracodawców i pracowników, zachęcającą do legalnego zatrudnienia pracowników migrujących, w szczególności pracowników z Ukrainy. Kampania przekazywała pracodawcom praktyczne informacje na temat legalnego zatrudnienia pracowników z innych krajów. Obserwatorzy informowali, że okres oczekiwania na pozwolenie na pracę wydawane migrantom przez władze wojewódzkie wynosił zwykle od 10 do 12 miesięcy. W tym czasie migranci zwykle pracowali nielegalnie, co wiązało się z większym ryzykiem wykorzystania. Władze podejmowały wysiłki w celu ograniczenia popytu na płatne usługi seksualne, dziecięcą turystykę seksualną, m.in. współpracowały z organizacją pozarządową w tworzeniu „Kodeksu Postępowania" dla branży turystycznej mającego na celu zapobiegania seksualnemu wykorzystywaniu dzieci w turystyce.

HANDEL LUDŹMI – CHARAKTERYSTYKA

Jak informowaliśmy w raportach z ostatnich pięciu lat, ofiarami handlu ludźmi padają Polacy i cudzoziemcy w Polsce i za granicą. Kobiety i dzieci z Polski są ofiarami komercyjnego wykorzystania seksualnego w Polsce i innych krajach Europy, zwłaszcza we Francji i Niemczech. Polki i Polacy padają ofiarą pracy przymusowej w Europie, głównie w zachodniej i północnej części kontynentu, w szczególności w Niemczech, Norwegii, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Kobiety i dzieci z Ameryki Południowej i Europy Wschodniej, zwłaszcza Bułgarii, Rumunii i Ukrainy, padają ofiarą handlu ludźmi do celów wykorzystania seksualnego w Polsce. Zjawisko handlu ludźmi do pracy przymusowej nasila się. Ofiary pracy przymusowej pochodzą z Europy, Azji i Afryki. Zjawisko handlu ludźmi do pracy przymusowej narasta w Polsce w coraz liczniejszej grupie migrantów z Ukrainy, Białorusi, Filipin i Wietnamu – szczególnie w restauracjach i na placach budów. Dzieci, w szczególności romskie, są rekrutowane do przymusowego żebractwa w Polsce.

Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ z 2017 r. wymagającą, z nielicznymi wyjątkami, repatriacji wszystkich obywateli Korei Północnej uzyskujących dochody za granicą przed końcem 2019 r., rząd poinformował o repatriacji wszystkich północnokoreańskich migrantów zarobkowych objętych przedmiotowymi przepisami.